

ABÚS FINANCER: L'EFECTE ICEBERG

Abús financer: l'efecte iceberg

Lydia Sánchez Prieto
Marina Blasco Escandell
Lluís Ballester Brage

*Agraïments:
Volem agrair les aportacions i les orientacions a
Maria Isabel Amer i a Maria Isabel Gelabert*

Resum

L'exploració financera és definida per l'OMS (2002) com l'abús financer de persones grans, entès com «l'exploració o ús il·legal o inadequat dels fons o altres recursos de la persona gran». Segons el National Committee for the Prevention of Elder Abuse (NCPEA), les altes prevalències (5 milions de casos d'abús financer a persones grans als Estats Units, dels quals, només 1 de cada 25 és denunciat), indiquen que es tracta d'un problema actual, que es manté invisibilitzat per les mateixes víctimes a causa de múltiples factors, entre els quals destaquen la carència de dades i una conscienciació molt pobre. Diversos estudis ofereixen valors de referència que mostren prevalències del 16,7% (Acierno et al., 2010) i del 14,70% (Teaster et al., 2007).

Malgrat això, la denúncia, única via eficaç per castigar aquest tipus d'abusos, es troba envoltada de barreres que la dificulten, com la por a les conseqüències (per la relació de parentiu que es sol establir entre les víctimes i els perpetradors), les normes bancàries de protecció de dades i la impossibilitat d'identificació dels signes de maltractament per part dels professionals. L'elevat nombre de factors de risc associats a les persones grans les converteix en un col·lectiu vulnerable davant aquest tipus d'abusos i, per tant, ha d'empènyer a assumir vies d'actuació destinades a la identificació de signes d'abusos, la categorització adequada d'aquests, la transmissió d'informació a les víctimes i, finalment, la intervenció adequada.

Resumen

La explotación financiera es definida por la OMS (2002) como el abuso financiero de ancianos, entendido como «la explotación o uso ilegal o indebido de los fondos u otros recursos de la persona anciana». Según el National Committee for the Prevention of Elder Abuse (NCPEA), las altas prevalencias (5 millones de casos de abusos económicos a personas mayores en Estados Unidos, de los cuales, solo 1 de cada 25 es denunciado) indican que se trata de un problema actual, que se mantiene invisibilizado por las propias víctimas debido a múltiples factores, entre los que destacan la carencia de datos y la pobre concienciación existente. Diversos estudios ofrecen valores de referencia que muestran prevalencias del 16,7% (Acierno et al., 2010) y del 14,70% (Teaster et al., 2007).

No obstante, la denuncia, única vía eficaz para castigar este tipo de abusos, se encuentra envuelta de barreras que la dificultan, tales como el miedo a las consecuencias (por la relación de parentesco que se suele establecer entre las víctimas y los perpetradores), las normas bancarias de protección de datos y la imposibilidad de identificación de los signos de maltrato por parte de los profesionales. El elevado número de factores de riesgo asociados a las personas mayores les convierte en un colectivo vulnerable ante este

tipo de abusos y, por lo tanto, debe empujar a asumir vías de actuación destinadas a la identificación de signos de abusos, la categorización adecuada de estos, la transmisión de información a las víctimas y, por último, la intervención adecuada.

1. Conceptualització: vulnerabilitat i ocultació

L'OMS (2002) defineix l'abús financer d'ancians com «l'explotació o ús il·legal o indegut dels fons o altres recursos de la gent gran». Pel que fa al model conceptual financer, es considerarà abús l'ús il·legal o indegut dels fons, els béns o els actius d'una persona gran per a beneficis d'una altra persona (Conrad et al., 2011).

La situació econòmica actual, l'evolució dels valors socials i familiars, el poder de les persones i les entitats, així com la impossibilitat de fer un control sobre aquest fenomen seran alguns dels motius de l'increment d'aquest tipus d'abús entre el col·lectiu de les persones grans. Estudis actuals indiquen que és probable que l'explotació financera sigui cada vegada més comuna a causa del pronunciat increment de la població de persones grans (així com la seva esperança de vida més elevada), a una adquisició de riqueses i de terrenys més gran per part del col·lectiu de persones grans i a l'augment dels darrers anys de possibles mètodes i formes d'abusos, així com a Internet (Jackson i Hafemeister, 2010). A aquestes variables Pérez-Rojo et al. (2013) afegiran que les situacions de dependència, en què les persones cuidadores assumeixen cada vegada un poder i control més important sobre la persona gran, també hi influiran. L'inici sol ser subtil, gradual i progressiu, a partir de la disposició de confiança que la persona gran diposita en la persona, i s'origina la manipulació psicològica. El problema real radica en el fet que difícilment s'identifica (Conrad et al., 2011). Pérez-Rojo et al. (2013) definiran el maltractament de persones grans com un fenomen «iceberg» a causa que les nombroses barreres, com l'ocultació per part de les víctimes, que envolten aquestes situacions, el qual el converteixen en un fenomen de difícil abordatge.

L'absència de delimitació conceptual, legislativa i administrativa comporten confusió en les actuacions sobre aquest tipus de casos (Wilber i Reynolds, 1996; Conrad et al., 2011). A més, la categorització de les accions que han de ser legalment castigades varia segons el país i, fins i tot, la regió del país (Mukherjee, 2013). En altres paraules, en nombroses ocasions, apareixen problemes a l'hora de categoritzar les actuacions com un delictes o com la voluntat de la persona gran, i emergeixen importants limitacions dels professionals a l'hora d'actuar en aquest tipus de casos. Tot i que en l'àmbit nacional s'han desenvolupat polítiques, tals com el Plan de Seguridad del Mayor, no existeixen lleis específiques que abastin les formes d'abús financer en les persones grans. Aquest fet ha de convertir-se en un repte, segons indiquen Blum, Gómez-Durán i Richards (2013).

1.1. Categorització dels casos: «influència indeguda»?

Gnaedinger (1989) a Bond, Cuddy, Dixon, Duncan i Smith (2000), exposa que per poder aplicar una intervenció adequada en els casos d'abús s'ha de definir correctament el fenomen, conèixer la incidència i la naturalesa de l'abús i exposar els perfils, tant de les víctimes com dels agressors. No obstant això, l'inici ja no resulta senzill, a causa del fet que els diferents models teòrics impliquen diferències entre si a l'hora de dur a terme la categorització.

D'una banda, l'article «Conceptual model and map of financial exploitation of older adults», de Conrad, Iris, Ridings, Fairman, Rosen i Wilber (2011), va perfilar, mitjançant un panel d'experts locals i nacionals, una estructura del que ha de ser considerat abús financer. La creació del model integrat es va fer a partir de la interpretació de casos, la generació de diferents models, classificacions de diferents estats o situacions i síntesis dels casos. La categorització ha de tenir en compte els quatre aspectes següents, que han de ser avaluats a l'hora de definir explotació financera:

- Fins a quin punt l'agressor es troba en una situació de confiança amb la víctima.
- La desigualtat de poder entre l'agressor i la víctima.
- Els patrons d'interacció en el temps.
- Les mesures d'equilibri o reciprocitat entre les pèrdues i els beneficis obtinguts en les accions desenvolupades entre víctima i agressor.

Payne i Strasser (2012), per la seva banda, exposen que les identificacions i les intervencions es compliquen si impliquen legitimació, en què la persona gran signa un document o atorga consentiment, per la qual cosa, l'actuació legal es veu seriosament limitada. Destaca l'anàlisi del concepte que duu a terme Nerenberg (1999), que entén l'abús financer a partir de cinc aspectes:

1. *Com a forma de maltractament a persones grans.* L'abús financer s'inclou com una tipologia en l'abús de persones grans. Es diferencia d'altres tipologies d'abús per la magnitud en què es produeix, els motius per dur-lo a terme, les respostes dissenyades per actuar-hi en contra, els senyals per a la seva detecció i les conseqüències que pot produir.
2. *Com a delicte.* Hi ha casos clars considerats delictes, però, què passa quan un fill o nét s'apodera dels béns dels pares? Es consideren també delictes aquests actes? Socialment no, encara que actualment s'està incrementant la tendència a dur-los a terme.
3. *Com a delicte en el treball.* Gran part dels abusos financers són duts a terme per treballadors de l'àmbit de l'atenció a les persones grans (cuidadors, infermers, etc.) i es duen a terme durant el temps de treball.

4. *Com a problema en la salut pública.* El fet que els perpetradors de l'abús siguin treballadors d'aquest àmbit fa que les víctimes, en gran part, siguin pacients amb necessitat d'algun tipus de cura (en situació de dependència) i que gran part dels delictes es cometin en el mateix centre d'atenció a persones grans o en situació de dependència, per la qual cosa, podem considerar l'abús financer a les persones grans com un problema de salut pública.
5. *Com una qüestió de justícia penal.* Els canvis produïts en la penalització d'aquest abús han provocat que aquest passi de ser considerat un assumpte social a ser considerat un assumpte penal.

Conrad et al. (2011), per la seva banda, classifiquen les agressions en dos grups, en què s'ha de vigilar si es tracta d'explotació financera o de signes d'explotació. Es consideren *explotació financera* els robatoris i les estafes, els quals, són valorats pels experts com els més greus i seriosos. Entre alguns dels possibles casos categoritzats com a robatoris i estafes es poden assenyalar la falsificació de la signatura, enganyar la persona gran perquè compri alguna cosa, la retirada no autoritzada de diners del seu compte bancari, etc. Aquesta tipologia d'abusos pot ser duta a terme per persones de confiança, com ara parents, o bé per altres persones externes a la família, amb les quals no existeix aquesta confiança. En canvi, en el grup de *signes d'explotació financera* s'hi han d'incloure les tipologies següents, tenint en compte que el grau de gravetat va de més a menys:

- La victimització financera. Després dels robatoris i les estafes, els experts pensen que la victimització financera és la més greu. Es consideren abusos de poder de persones de confiança de les persones grans, per exemple, l'obligació de signar documents legals, la demanda sense tornada de diners, l'ús inadequat de fons econòmics o la realització d'activitats il·legals amb els diners de les persones grans.
- El dret financer. Es tracta d'un abús de poder en les gestions econòmiques. Es presenten situacions en què l'agressor viu amb la persona gran sense pagar-li la part que li toca o en què gestiona l'economia de la persona gran per al seu propi interès, per exemple.
- La coacció. En aquest grup destacarien aquelles accions destinades a pressionar la persona gran perquè cedeixi o es desprengui dels seus béns o els seus fons.
- Els senyals de possible abús. Els experts indicarien que es tractarien d'aquelles situacions en què pot aparèixer la sospita que les accions dutes a terme tenen una doble intenció i beneficien les persones que actuen en nom de les persones grans. En aquest cas es recomana que les autoritats segueixin investigant quan apareguin les sospites.

- Les dificultats en el maneig dels diners. La vulnerabilitat a ser explotat s'associarà a factors de risc, com l'absència d'informació sobre la gestió econòmica, la deterioració cognitiva, la situació de dependència, el desconeixement de la llei, etc.

Pel que fa a la legislació, por Blum (2013) exposen que, perquè es consideri «influència indeguda» (terme jurídic per designar una relació de desigualtat, en la qual s'aprofita el poder amb finalitats econòmiques) s'ha de veure si es produeixen els següents indicadors: extraccions de diners irregulars o atípiques, extraccions incompatibles amb les possibilitats econòmiques de la persona gran, moviments sospitosos en el compte de la targeta de crèdit, canvi de testament o escriptura en què es deixa la casa o els diners a «nous amics o familiars», pèrdua de la propietat, joies o altres objectes personals que no es localitzen.

Com veiem, les accions que es poden considerar abús financer són variades i depenen del marc teòric al qual s'adscriu la seva designació perquè es considerin legals o il·legals. No obstant això, hem de remarcar, com fa Ser'Ve' (2009), que les distincions sobre les diverses tipologies de maltractament es duen a terme simplement amb finalitats analítiques, ja que en molts casos es produeix més d'un tipus d'abús de manera simultània.

1.2. Prevalences: necessitat emergent

Com s'exposava, no hi ha dubte que l'abús de persones grans és un tema invisible i poc denunciat. A *The national elder abuse incidence study* (1998) es va estimar que, en 1996, dels 449.924 casos coneguts d'abusos a persones grans, només se'n van denunciar 70.942 i, per tant, queden sense explicar els casos existents però que no es van donar a conèixer, per la qual cosa segurament les xifres augmentarien en gran mesura. El mateix ocorre amb les dades tan alarmants aportades per König (2006) de Bundesministerium für Familie, Senioren, Frauen und Jugend (2001), que mostren que només un de cada deu casos de maltractament a persones grans és denunciat.

En concret, les dades presentades pel National Center of Elder Abuse (NCEA), òrgan de referència, indiquen que es produeixen fins a 5 milions de casos d'abusos econòmics a persones grans als Estats Units, dels quals, únicament 1 de cada 25 és denunciat, i s'arriba a una malversació de fins a 2,4 mil milions de dòlars en les víctimes. Jackson i Hafemeister (2010) indiquen que els participants en el seu estudi van perdre de mitjana 87.967 dòlars per persona. Assenyalen el fet que aproximadament un terç dels casos va perdre entre 0 i 4.800 dòlars; un altre terç, entre 5.000 i 50.000 dòlars, i el terç restant, entre 54.000 i 750.000 dòlars.

Altres estudis mostren altres xifres, igual d'elevades, si es té en compte que parlem d'agressions: 1 de cada 10 adults de 60 anys o més són víctimes de maltractament, però

únicament 5 milions de casos són denunciats al Servei de Protecció per a Adults, segons DeLiema, Gassoumis, Homeier i Wilber (2012). Els autors afirmen, segons la seva mostra de persones grans de 60 anys de llatins que resideixen a Los Angeles, que el percentatge de maltractament és del 40,4% (el 22,7% del qual són casos greus de maltractament), tal com es pot veure a la taula 1.

Tot i que hi ha una tendència més gran d'abús psicològic que de les altres tipologies, on s'observen prevalences del 24,8% (DeLiema et al., 2012), 29,60% (Teaster, Otto, Dugar, Mediondo, Abner i Cecil, 2007) i 19,82% (Melchiorre et al., 2009, Lamura, Torres-Gonzales, Stankunas, Lindert, Ioannidi-Kapolou, Barros, Macassa i Soares, 2009), entre altres, també es presenten prevalences altes en abús econòmic. De fet, en molts casos apareixerà l'abús financer com el de més prevalença enfront dels altres. Podnieks (1992) presenta taxes del 2,5%, Jackson i Hafemeister (2010) assenyalen un valor màxim del 76% i Acierno, Hernandez-Tejada, Muzzy i Steve (2010) també afirmen que es produeix una prevalença elevada, que arriba al 16,7%. Un 10,6% d'aquests casos es podrien considerar casos greus. Si es compara amb la resta de tipologies, també s'identifiquen elevades prevalences en altres estudis, com en l'estudi de Teaster et al. (2007) amb el 14,70% dels casos.

Cal fer referència a una dada que resulta especialment rellevant i que s'identifica amb un factor de risc (Hall, Hall i Chapman, 2005; Iborra, 2008; Conrad et al., 2011; Blum et al., 2013): les dones pateixen maltractament en un percentatge més gran que els homes. Si s'observa a la taula de prevalences, en tots els casos (excepte en l'estudi de Jackson i Hafemeister —2010— en què el percentatge d'homes és del 74%), hi ha un nombre més alt de víctimes femenines. Els intervals de víctimes femenines van del 75% al 56,3% *versus* els percentatges masculins, que se situen entre el 25% i el 43,70%. Evidentment, tenint en compte les diferències metodològiques utilitzades, no es poden fer comparacions significatives entre els estudis, però sí que es pot afirmar que en la majoria dels casos les xifres que fan referència als abusos financers adopten un percentatge important i es fa palesa la seva alta incidència.

A continuació es destaquen estudis que són rellevants sobre l'abús financer i que permeten visualitzar l'abús en diferents etapes:

El primer, *The national elder abuse incidence study* (1998) indica que la xifra total de persones de 60 anys o més que van patir algun tipus d'abús van ser 551.011. La prevalença d'abusos mostra que el més predominant és l'abús físic (61,9% del total que es va dur a terme en gent gran), seguit de l'abandonament (56%), abús psicològic o emocional (54,1%), abús econòmic (44,5%) i finalment la negligència (41%) (taula 1). Es considera que les dades sobre abús sexual i altres tipus d'abusos no són tan elevades (0,3% i 1,4% respectivament). L'estudi també indica que el percentatge més elevat d'abusos fets a persones grans que es pot trobar es produeix en persones a partir de 80 anys, i el perfil general de les víctimes són dones que no són autònomes i que pateixen algun tipus de deterioració cognitiva.

Taula 1 | Prevalences del maltractament en les persones grans

Nom de l'estudi	Any	Total de la mostra	Homes	Dones	Abús general	Abús psicològic	Agresions sexuals	Abús emocional	Negligència	Maltrac. físic	Abús financer
Social support, socio-economic status, health and abuse among older people in seven European countries	2013	4.467	42,7	57,3	27,07	19,82	0,75			2,56	3,94
Prevalencia de malos tratos hacia personas mayores que viven en la comunidad en España	2013	338	39,60	60,40	12,10	11,50			2,07		1,11
The prevalence of elder abuse in the Porto Alegre metropolitan area	2013	2.304	35,6	64,4					2,20		5,80
Determining prevalence and correlates of elder abuse using promoters: Low-income immigrant Latinos report high rates of abuse and neglect	2012	180	43,70	56,3	40,40	24,80	9,00		11,70	10,70	16,70
Financial abuse of elderly people vs. other forms of elder abuse: Assessing their dynamics, risk factors, and society's response	2012	55	74	26					12,67	11,26	76
Prevalence and correlates of emotional, physical, sexual, and financial abuse and potential neglect in the United States: The national elder mistreatment study	2010	5.777			11,40	4,6	0,6		5,1	1,6	10,6
Prevalence and risk factors of suspected elder abuse subtypes in people aged 75 and older	2009	66,5	40,60	59,37	29,30	15,20			16,00	0,10	4,70
Maltrato de personas mayores en la familia en España	2008	2.401	25	75	12,10	0,30	0,10			0,20	0,20
Prevalencia y factores asociados a violencia familiar en adultos mayores de Ocozacoautla	2007	1.078	37,90	62,10	8,10	7	0,60				2,20
The 2004 survey of state adult protective services: Abuse of vulnerable adults 18 years of age and older	2004	71.974				29,60	1	14,80	20,40	10,70	14,70

L'estudi *The 2004 survey of state adult protective services: abuse of vulnerable adults 18 years of age and older* proporciona dades més actualitzades que l'anterior estudi, però amb la dificultat que les dades de persones de 60 o més anys que han patit abusos no estan distribuïdes per edat. De les 71.974 persones de 60 anys o més que van denunciar abús, el 14,7% denunciava l'abús financer. El model de víctima també representa una dona de 80 anys o més i el seu agressor un home o dona d'entre 40 i 49 anys, ja que el percentatge està igualat en ambdós gèneres.

The national elder mistreatment study (Acierno, Hernandez-Tejada, Muzzy i Steve, 2009) mostra una gran recollida de dades sobre l'abús de persones grans, a partir d'una mostra de 5.777 adults i 813 persones que van respondre en nom de la persona a càrrec seu, amb una participació del 69% en total. En referència a les tipologies d'abús, sobre l'*abús emocional*, els autors destaquen que un 4,6% de persones van patir aquest tipus d'abús, un 8% de les quals solament el van denunciar. Els abusadors principals van resultar ser els cònjuges (25%) i coneguts (25%), seguits dels fills (19%), altres parents (13%) i estranys (9%). Un 9% no van respondre sobre l'agressor. En el *maltractament físic*, la prevalença va resultar ser de l'1,6%, un 31% del qual va ser denunciat. Cal destacar que el 57% dels perpetradors, més de la meitat, van resultar ser els cònjuges; el 19%, coneguts; el 10%, fills; el 9%, altres parents, i el 3%, estranys. Un 2% no van respondre. Sobre *abús sexual* la prevalença és la més baixa de tots els tipus d'abús que es presenten (taula 1). En concret, en l'estudi, va resultar ser de poc menys d'un 1%, el 16% del qual va ser denunciat. Cònjuges i coneguts són els abusadors principals (40% en tots dos casos), seguits d'altres parents (12%) i estranys (3%). Un 5% no va respondre. La *negligència* es va detectar en un 5,1% dels enquestats, dels quals no hi ha referència a denúncies imposades. Els principals perpetradors van resultar ser els fills (39%), seguits dels cònjuges (28%), coneguts (23%) i altres parents (7%). Finalment, sobre l'*abús financer*, les dades conegudes fan referència a una prevalença del 5% dels enquestats. Les dades mostren que un 5,2% va ser dut a terme per familiars, un 20% va suposar la despesa de diners sense consentiment de la persona gran, un 3% fa referència a les males decisions preses per la família, un 4% es refereix al fet que les financeres no van proporcionar còpia de les transaccions realitzades, un 3% té relació amb signatures falsificades, un 2% van destacar que hi van ser obligats i un 4% van reconèixer que els diners va ser robats per un membre de la família.

També hem de comentar un altre estudi, el de Stamatel i Mastrocinque (2011), en què s'ha de destacar el gràfic amb dades de 2007, que compara l'abús econòmic en persones grans. Els gràfics ens mostren que, en tots dos casos, la majoria d'abusos es produeixen a la llar, amb més prevalença en les persones grans de més de 65 anys, amb un 49%, en comparació del 42,6% de les de menys de 65 anys. Com a segon àmbit, en tots dos casos, hi ha «altres» i, en el tercer cas, hi ha tendes, restaurants, bars i hotels. En la darrera categoria destaquen les entitats bancàries, entre les quals destaca un augment entre els grups d'edat (9,1% fins a persones de 65 anys i 12,5% en més grans de 65 anys). Demostren que, com més

gran és l'edat, més incrementen els abusos produïts, especialment a la llar i a les entitats bancàries.

Les escasses referències bibliogràfiques d'àmbit *estatal* mostren dades alarmants vinculades amb el maltractament, de manera que, en un estudi català s'estableix una prevalença de 29,3% de maltractament de les persones més grans de 75 anys (Garre-Olmo, Planas-Pujol, López-Pousa, Juvinya i Vilalta-Franch, 2009). Entre les dades destaca que, de 665 persones grans, un 15,20% havia patit abús psicològic, un 16% algun tipus de negligència, un 0,10% agressions físiques i un 4,7% abús financer (taula 1). Pel que fa al financer, s'hauria de destacar que la majoria dels afectats són dones (59,37%), tenen una bona salut (78,12), no tenen un suport social estable (78,12%), viuen amb les seves parelles (40,62%) i presenten sospita d'un possible trastorn depressiu (62,5%).

Tot i que des de l'any 1996 els estudis, tant nacionals com internacionals, comencen a adquirir robustesa, s'hi identifica una absència d'abordatge de l'abús financer. Tampoc s'hi estableixen comparacions o s'extreuen conclusions fonamentades, en gran mesura a causa de la diversitat en la metodologia emprada.

2. Detecció: factors de risc associats a l'abús financer

Entre els factors de risc de convertir-se en un agressor econòmic han de destacar-se un historial de psicopatologia, una dinàmica familiar patològica i la seva influència en la relació interpersonal, l'estrès del cuidador, el consum d'alcohol i altres substàncies, la violència transgeneracional adquirida i la possible dependència econòmica de les persones grans (Conrad et al., 2011).

Hall et al. (2005) també destaquen la situació civil de fadrí, vidu o divorciat, haver perdut recentment al cònjuge, viure amb la persona abusadora, dependre'n i viure allunyat de fills com a variables que influiran en el grau de vulnerabilitat. Si es dirigeix la mirada al món dels cuidadors informals, també s'ha de fer esment d'un aspecte associat a la convivència molt significatiu que es destaca en l'estudi d'Iborra (2008): s'identifica que l'abús més freqüent és el financer enfront de les altres tipologies d'abús, que és de l'1,9% en el cas de persones grans autònomes i del 2,4% si presenten situacions de dependència. Exposen que viure tot sol s'identifica com una variable que deixa les persones grans en una situació de vulnerabilitat (Manthorpe, Samsi i Rapaport, 2012). Tal com es mostra en els tres estudis seleccionats en la taula següent, els percentatges de persones grans maltractades que viuen soles abasten del 27,30% al 17,40%. No obstant això, una dada que crida l'atenció en els resultats obtinguts és que s'observen taxes d'abusos més elevades quan aquestes persones grans viuen amb els seus familiars, amb taxes que se situen entre el 15,90% i el 51,80%, xifres elevades si es té en compte que la majoria dels familiars als quals es

refereixen són els fills, com es veurà més endavant. Manthorpe et al. (2012) exposaran que, tal com s'explicarà, els familiars tendeixen a aprofitar-se de les persones grans (i es produeixen amb freqüència episodis d'abusos financers), igual que els cuidadors (fins a un 0,60% dels casos —Iborra, 2008). El problema, segons destaquen els autors, és que les recerques, a més de ser escasses, no aborden el tema dels cuidadors com a principals agressors de l'explotació financera tot i que és una realitat.

Taula 2 | Prevalences de convivència

Estudi	Tot sol	Amb parella	Amb parella i familiars	Amb altres membres de la família	Amb amics	Amb cuidadors
Maltrato de personas mayores en la familia en España	27,30	55,60	38,40	3,70		0,60
Social support, socio-economic status, health and abuse among older people in seven European countries	24,20	49,60	15,90	10,30		
Determining prevalence and correlates of elder abuse using promoters: Low-income immigrant Latino's report high rates of abuse and neglect	17,40	33,30	51,80	14,90	4,10	

Un factor de risc important serien situacions de deterioració cognitiva, com les demències, per les quals, a més, no solen existir ni legislació, ni protocols d'actuació destinats a combatre-les (Gómez, Rodríguez i Krug, 2007; Iborra, 2008, Conrad et al., 2011; Manthorpe et al, 2012; Blum et al., 2013). Especialment perquè, tal com suggereixen Payne i Strasser (2012), són les persones més pobres amb demència les que tenen tendència a rebutjar els serveis generals d'ajuda i es converteixen en principals agents de marginació i escrutini. Manthorpe et al. (2012) afirmen que aquesta vulnerabilitat acaba provocant que siguin estafats, fins i tot mitjançant mitjans electrònics, per aquelles persones que adquireixen la seva confiança o els dediquen cures sanitàries. Els autors apunten que la legislació i els professionals sí que els dediquen una mirada de protecció, però no quan es tracta de demències parcials (en molts casos, de difícil detecció fins i tot). Iborra (2008) explica que es produeix una prevalença de maltractament més alta en gent gran en situació de discapacitat i dependència que en les persones que no estan en aquestes situacions (21,1% versus 13,6% i 26,3% versus 13,4% respectivament). Es tracta de situacions d'extrema dependència d'una persona gran, la seva fragilitat, una malaltia mental o física severa, que en el cas de ser dona es potencia i s'incrementa la vulnerabilitat encara més, com es

pot observar en les prevalences de la taula 1 (Hall, et al., 2005; Iborra, 2008; Conrad et al., 2011; Blum et al., 2013).

Seguint la línia iniciada, la vellesa (complir anys) i l'aïllament social per Gibson i Qualls (2012) en són els principals factors. Respecte a l'afirmació anterior, un únic estudi indica que la prevalença del maltractament disminueix a mesura que s'incrementa l'edat (DeLiema et al., 2012), mentre que la majoria apunta que no és així; Iborra (2008) afirma que a partir dels 74 anys el maltractament s'incrementa considerablement (un 54,6% de la seva mostra està formada per persones més grans de 74 anys). En l'estudi de Garre-Olmo et al. (2009), resulta rellevant que entre els principals factors de risc es trobaven el fet de tenir més de 85 anys (en un 3,84% del total de la mostra), ser fadrí (1% del total) i presentar un possible trastorn de depressió (0,85% del total).

En l'anterior, Payne i Strasser (2012) afegiran com a factors de risc prendre múltiples medicaments, la por al canvi de la situació de vida, la promesa implícita de l'abusador que tindrà cura de la persona gran, la transferència de fons i que la persona gran sigui sotmesa a engany o intimidació.

Quant a variables ambientals, DeLiema et al. (2012) declaren com a factors de més risc no dominar l'idioma del país on viuen, la desconfiança cap a les autoritats, la delinqüència i la poca intervenció social i de seguretat en la comunitat on viuen. Gómez et al. (2007), per la seva banda, apunten el fet de viure en una zona rural, nivells baixos d'escolaritat, haver de viure a la llar dels familiars, posseir una xarxa social pobra o ni tan sols disposar d'ajuda.

Per tant, s'observen diversos factors de risc que poden produir-se, però no són els únics i tampoc han de donar-se tots en tots els casos perquè es produeixi l'abús econòmic.

2.1. Quan els fills són els que s'aprofiten de les pensions

Choi, Kulick i Mayer (1999) subratllen la inexistència, o poca existència, de signes immediats cap a l'exterior, a diferència d'altres tipus d'abús, com el maltractament físic. Com s'ha dit anteriorment, la falta d'unitat de criteris per determinar de manera concreta què és l'abús financer de persones grans suposa un obstacle més per a la possible detecció (Choi et al., 1999; Mukherjee, 2013). Wilber i Reynolds (1996) ens parlen de la complexitat legal per detectar aquest tipus d'abús, ja que està relacionat directament amb els drets i responsabilitats legals i en molts casos resulta complex treballar amb entitats financeres per detectar aquests abusos. També es considera una complicació per a la detecció el deteriorament cognitiu de les víctimes i la seva salut, com s'ha explicat anteriorment, de manera que es limita el contacte d'aquest col·lectiu amb la societat i augmenta l'aïllament (Gómez et al., 2007).

La relació que s'estableix entre l'abusador i la víctima també pot condicionar aquesta última, en el cas que estigui en coneixement de l'abús, per denunciar-ho, per por de les possibles represàlies o a la pèrdua de relació. És alarmant l'increment d'abusos econòmics que porten a terme els fills vers els pares. La tendència s'ha incrementat des de l'inici de la recessió econòmica en 2008 (Mukherjee, 2013), quan nombrosos adults es quedaren aturats, fins al punt que es registren nombrosos adults que han de tornar a casa dels pares, ja grans, per poder subsistir. El problema, no obstant això, sorgeix quan els fills comencen a assumir un rol inadequat d'administradors econòmics dels béns i les propietats dels seus pares.

Hi ha dues tendències incorrectes associades a la gestió administrativa que vincula pares i fills adults. D'una banda, i segons els resultats de l'estudi de Mukherjee (2013), s'indica que la confiança absoluta en la capacitat dels pares grans es traduirà amb freqüència en una situació de desprotecció davant possibles gestors financers que poden abusar dels seus poders. I, de l'altra, el fet d'involucrar-se en aquests assumptes es fa d'una manera informal, a causa del desconeixement de la llei o l'evasió de la responsabilitat legal. En tots dos casos els fons financers es deixen en una situació de risc i es dificulta la detecció de l'abús. S'identifiquen tres factors concrets pels quals els fills no assumeixen les responsabilitats adequades:

1. La sobreestimació de la capacitat dels pares per administrar les finances, per la qual cosa, no s'involucren en aquest tipus d'assumptes.
2. La percepció que els béns econòmics gairebé els pertanyen i no es formalitza la transferència del poder. En aquest cas, es produeix en relacions de confiança.
3. L'assumpció de la responsabilitat de gestionar els béns dels pares de manera informal (sense tenir un poder notarial). Aquest punt, amb freqüència, s'associa amb un desconeixement de la llei, i en altres ocasions, amb el desig de pertinença, però al marge de les responsabilitats legals.

El problema és que, a més de convertir-se en els principals cuidadors, també assumeixen, amb freqüència i com s'explicava, el paper de controladors de la part financera. Les autoritats, i fins i tot les víctimes, tenen un debat constant: quan es converteix en un delicte? Segons indica Mukherjee (2013), existeixen dos factors que contribueixen a l'explotació financera (o dit en altres paraules, a un acte considerat com a punible) en les famílies:

1. Les necessitats financeres dels membres de les famílies, és a dir, en incrementar les necessitats econòmiques dels membres augmenta la probabilitat d'abús.
2. El sentit predominant de dret financer que alguns familiars presenten sobre la persona gran. Pel que fa a aquest cas, l'autor indica que quan són cuidadors informals tendeixen

a adquirir una percepció més gran de poder davant la persona gran. De fet, es produeix sense que s'hagi transferit el poder als cuidadors.

El moment en què les persones de confiança aprofiten la seva situació de més poder amb finalitats econòmiques rep el nom jurídic d'*influència indeguda* (Blum et al., 2013). Aquestes afirmacions estan refermades per Gibson i Qualls (2012), que afirmen també que les famílies són un context propici per a l'abús financer, atès el paper de confiança i de cuidadors que assumeixen. S'estén una cortina de fum que dificultarà identificar què pot ser considerat com a abusos i ajudes davant la incapacitat de la persona gran. A més, i especialment en relació amb aspectes culturals, els familiars adquireixen, amb freqüència, la percepció que els béns els pertanyen a canvi del parentiu i la cura, com s'ha explicat abans (DeLiema et al., 2012; Gibson i Qualls, 2012).

El National Center of Elder Abuse (NCEA) estima que en un 75% dels casos d'abusos a gent gran els familiars són els agressors. En concret, a Mukherjee (2013) s'explica que el Departament d'Envel·liment d'Illinois (2008) va indicar que en un 40% dels casos eren els mateixos fills. Pérez-Rojo et al. (2013) en el seu estudi sobre maltractament exposen que, del 12,1% de persones grans que sofrien maltractament, un 1,10% patien abusos financers, els quals en un 25,6% eren perpetrats pels fills i en un 51,2% les seves parelles. Aquestes dades coincideixen amb altres macroestudis a assenyalar les parelles com a principals agressors, seguit dels fills (33,4%) (Iborra, 2008). En altres estudis en què els fills són els principals perpetradors les prevalences arriben al 47,3% (Tatara, 1998) i el 51,0% (Santos, Marchi, Martins, Hugo, Padilha, i Hilgert, 2012). El problema és que, seguint els factors de risc esmentats anteriorment, sembla que moltes persones grans desenvolupen dependència de familiars, de manera que hi queden lligats (19,5% dels casos) (Gómez et al., 2007).

Però la denúncia brilla per la seva absència, de manera que, encara que la persona gran pot arribar a ser conscient dels abusos, s'absté d'informar-ne altres membres de la família o professionals amb la finalitat de protegir la persona que duu a terme l'explotació o per temor a perdre el suport diari (Gibson i Qualls, 2012; Blum et al., 2013). DeLiema et al. (2012) conclou deixant clar que la invisibilització del maltractament (tant per part de les autoritats com per part de les mateixes víctimes) i, per tant, l'absència de literatura sobre el tema i de conscienciació social són les principals barreres que troben les persones grans a l'hora de denunciar i, per descomptat, els afecten i els convertiran en un col·lectiu més vulnerable. Ser've' (2009) explica que el fet de patir algun tipus de trastorn mental o de discapacitat, la por a les represàlies i la vergonya poden influir sobre la possibilitat de denunciar l'abús. Mukherjee (2013) destaca diversos factors que dificulten la denúncia a les autoritats:

- Un fort vincle emocional entre els agressors i les víctimes.
- El temor a l'escrutini públic.

- La desconfiança de les autoritats o el desconeixement del procés.
- El temor a les conseqüències, i també a la presó.

D'altra banda, s'assenyalen com a factors de protecció el fet de rebre prestacions dels agents socials, mantenir contacte amb els serveis socials, així com posseir una àmplia xarxa social de suport (Gibson i Qualls, 2012; Blum et al., 2013). Es fa palès que els treballadors socials identifiquen més sovint que els professionals sanitaris signes d'explotació financera. I en la mateixa línia, s'afirma que les persones grans que posseeixen una xarxa social àmplia tendeixen a atenuar el temor davant la denúncia. No obstant això, els resultats trobats no aclareixen aquestes afirmacions. En estudis com el d'Iborra (2008) o el de Gómez (2007) les dades no corroboren aquesta hipòtesi, atès que subratllen que un nombre més alt de persones grans que sofrien abusos també tenien suport social (96,13% i 54% respectivament). En canvi, les recerques d'Acierno et al. (2009) assenyalen el contrari, atès que diuen que les persones sense suport social (un 2,50%) presenten més agressions, de la mateixa manera que les dades presentades per Galme-Olmo (2009) amb prevalences del 78,12%. Quant a l'assistència de serveis socials, si s'observen les dades recollides, també dependrà de l'estudi analitzat, per la qual cosa les dades tampoc podran verificar la hipòtesi.

Taula 3 | *Prevalences sobre el suport informat i format rebut*

Estudi	Suport social alt	Suport social baix	Assistència dels serveis socials	Mancança d'assistència dels serveis socials
Maltrato de personas mayores en la familia en España	96,13	3,87	7,30	92,70
Prevalencia y factores asociados a violencia familiar en adultos mayores de Ocozocoautla	54	46		
National elder mistreatment study	1	2,50	1,50	1,70
Prevalence and risk factors of suspected elder abuse subtypes in people aged 75 and older	21,87	78,12	71,87	28,12

En qualsevol cas, sembla que la identificació, com s'indicava anteriorment, es fa amb freqüència quan moren les persones grans, o bé en casos greus. Blum et al. (2013) descriuen cinc possibles models d'avaluació per identificar la «influència indeguda»: SODR, SCAM (variant conductual de SODR), IDEAL (basat en els factors d'aïllament, dependència, manipulació emocional, aparença de consentiment de la víctima, pèrdua o dany resultant), model Brandle/Heisler/Steigel i model Thought Reform (també conegut com a culte de Margaret Thaler Singer). En qualsevol cas, com s'indicava, gairebé tots els sistemes tenen en compte la variable de parentiu per determinar el veredict.

3. Una intervenció adequada com a repte de futur

L'exploració de dades feta en l'apartat anterior es sotmet a una variabilitat de resultats en funció de la metodologia utilitzada per a la realització de cada estudi. Per això, cada resultat ha de ser col·locat en el seu context i analitzat en funció de les variables que hi estan associades, però tot i això s'observen altes prevalències especialment associades a dues tipologies de maltractament: el psicològic i el financer. Alguns estudis presenten dades que situen la prevalença de l'abús psicològic entre el 19,82% (Melchiorre et al., 2009) i el 29,60% (Teaster et al., 2007), valors alts si es té en compte que es tracta de signes que no solen ser identificats amb facilitat. El mateix ocorre amb les xifres associades a l'abús financer: s'hi poden trobar prevalències del 16,7% (Acierno et al., 2010) i del 14,70% (Teaster et al., 2007), i en resulten xifres de referència únicament, limitades per les condicions associades a l'explotació financera, però que han de posar aquest assumpte en el punt de mira i desenvolupar una conscienciació social que impliqui l'execució d'actuacions. Cal tenir en compte que la majoria dels estudis indiquen una prevalença més elevada d'abús financer en dones (els intervals dels estudis de referència se situen entre el 56,3% i el 75%).

El problema principal actual és que amb prou feines es poden trobar estudis que abordin l'abús financer i que, els que ho fan, es troben associats a limitacions, però, a més, no es produeix una absència de literatura que tracti matèries com les actuacions, les repercussions legals i els factors de risc (Wilber i Reynolds, 1996). En la mateixa línia, Mukherjee (2013) explica que l'absència de xifres sobre les incidències d'abusos dificulta la promoció de plans d'acció per a les autoritats polítiques o els agents socials. La manca de literatura i de dades que alarmin les autoritats afavoreix, segons DeLiema et al. (2012), una invisibilització dels casos, tant pel fet que es tracta d'una esfera privada a la qual els professionals i les autoritats no tendeixen a avantposar-se per la incapacitat d'identificació dels senyals d'abús, com pel respecte a la intimitat de la persona. I, d'altra banda, perquè l'absència d'informació i de protocols d'actuació actuen com a barreres davant la denúncia. Es traduiria en una pobra conscienciació sobre el tema que, en cap cas, ajudaria les víctimes a posar fi a la situació.

Però, a més, seguint el discurs de Manthorpe et al. (2012), s'han de destacar quatre barreres generals¹ més que actuen en la nostra societat i que dificulten la presa de decisions davant la denúncia. Per començar, les normes i els procediments bancaris són insuficients per identificar l'explotació financera, ja que els empleats no tendeixen a esbrinar què ocorre en casos en què les persones grans clarament no poden assumir competències bancàries. No obstant això, l'altra cara de la moneda és que les seves polítiques de protecció de dades són molt estrictes i dificulten en gran manera l'obtenció d'informació per identificar si es tracta d'un abús financer (Blum et al., 2013). D'altra banda, la cultura pot influir-hi molt, de manera que alguns col·lectius contrets mostren una desconfiança més gran davant les autoritats i, en canvi, els membres de la família tenen més confiança a utilitzar els actius de les persones grans (Hall et al., 2005; DeLiema et al., 2012).

A més, s'han d'identificar errades en el sistema de protecció de persones grans que provoquen una gran incertesa en els professionals, els quals no saben com actuar en nombrosos casos. Blum et al. (2013) destaquen l'absència de legislació específica i de protocols vinculats a l'abús financer en l'àmbit nacional. Per exemple, els cossos de seguretat no saben si posar una denúncia contra els familiars de les persones grans, especialment si es té en compte que les persones grans no volen represàlies sobre la seva família, i els professionals sanitaris poden tenir problemes a l'hora de detectar signes d'abusos econòmics per falta de formació. Manthorpe et al. (2012) parla sobre aquest darrer aspecte, la baixa qualificació dels professionals sanitaris per identificar l'abús econòmic, subestimant, fins i tot, els indicadors exposats per les persones grans. S'ha de prestar una atenció especial als serveis socials per a la identificació dels abusos econòmics. En l'estudi de Pérez-Rojo et al. (2013), s'observa que els casos identificats ho van ser tots des de serveis socials. De fet, s'ha de destacar com a darrera barrera l'absència de professionals de confiança, és a dir, que no únicament s'hauran de formar en competències, sinó que també es recomana que adquireixin habilitats empàtiques i d'escolta activa que afavoreixin l'establiment d'una relació víctima-professional. Com dèiem, les persones grans rebutgen parlar amb un policia sobre la seva família. En canvi, sí que ho farien si confiessin en el professional.

És per això que s'aposta per un pla preventiu, consistent en la transmissió de possibles actuacions de com procedir amb els seus actius o serveis d'orientació que els ajudin a gestionar-los davant la mínima sospita, especialment si identifiquen possibles indicis de demències o deterioracions cognitives (potencials factors de risc). Les evidències empíriques mostren que ja en les primeres fases de deteriorament cognitiu es perden competències financeres, per la qual cosa la planificació anticipada es converteix en un recurs essencial (Gómez et al., 2007).

¹ En aquest apartat es fa referència a les barreres generals davant la denúncia. S'han de distingir de les que es refereixen a la denúncia dels fills, especificades a l'apartat 2.1.

A manera de síntesi, s'han de destacar les recomanacions que proposa Rabiner, O'Keeffe i Brown (2006) per abordar l'abús financer de persones grans, que giren entorn de quatre esferes concretes:

- *La recerca.* És necessari seguir investigant i dur a terme estudis longitudinals per a una comprensió més gran del fenomen, les seves conseqüències i les possibles mesures a dur a terme per evitar-lo.
- *Conscienciació pública i educació.* S'ha d'exposar l'existència d'aquesta tipologia d'abús i això implica treballar sobre la consciència en la població i el treball sobre la prevenció. A més, es recomana iniciar campanyes per a la prevenció i l'eradicació, com les desenvolupades als Estats Units.
- *Consciència professional, educació, capacitació i coordinació.* Resultarà essencial que el sector professional estigui preparat per al treball amb casos d'abús financer i, per a això, també s'ha d'educar i formar i alhora dur a terme programes que hi treballin. Això ens fa arribar a la conclusió que és necessari tot un treball previ, multidisciplinari, per a l'establiment de protocols d'actuació i informació sobre què es pot fer davant un cas d'abús financer, així com conscienciar la ciutadania sobre aquesta problemàtica, juntament amb la formació de personal que treballi en tot això.
- *Protecció legal de l'Estat.* Més adequació i explicació de les mesures que la gent gran pot sol·licitar per al maneig de les seves propietats, de manera que hi hagi més coneixement i seguretat sobre qui té el control.

Resulta essencial acabar exposant que no s'aconseguirà cap resultat si no es dota d'informació i s'afavoreix la conscienciació de les possibles víctimes d'aquest abús, amb la intenció que en tot moment coneguin de quina manera poden gestionar els seus béns, on poden obtenir l'ajuda necessària i se'ls ofereixi les eines necessàries per denunciar situacions d'explotació financera amb la seguretat d'estar sota protecció. És a dir, s'ha de dotar les persones grans de protocols que els guiïn en les actuacions, que estiguin al seu abast i que no els comprometin en cap situació (per exemple, deixant aquests protocols a manera de fullets explicatius en ambulatoris, centres socials, residències o centres de dia).

Referències bibliogràfiques

Acierno, R., Hernandez-Tejada, M., Muzzy, W. i Steve, K. (2009). National elder mistreatment study. Washington, National Institute of Justice. Disponible a: www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/226456.pdf

Acierno, R., Hernandez, M. A., Amstadter, A. B., Resnick, H. S., Steve, K., Muzzy, W. i Kilpatrick, D. G. (2010). Prevalence and correlates of emotional, physical, sexual, and financial abuse and potential neglect in the United States: The national elder mistreatment study. *American Journal of Public Health*, 100, 292–297. DOI: 10.2105/AJPH.2009.163089

Allen, J. V. (2000). Financial abuse of elders and dependent adults: The FAST (Financial Abuse Specialist Team) approach. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 12(2), 85-91. DOI: 10.1300/J084v12n02_09

Blum, B., Gómez-Durán, E. L. i Richards, D. (2013). Abuso financiero e influencia indebida de las personas de avanzada edad. *Revista Española de Medicina Legal*, 39(2), 63-69. DOI: 10.1016/j.reml.2013.02.001

Bond, J. B., Cuddy, R., Dixon, G. L., Duncan, K. A. i Smith, D. L. (2000). The financial abuse of mentally incompetent older adults: A Canadian study. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 11(4), 23-38. DOI: 10.1300/J084v11n04_03

Bureau of Justice Statistics (BJS). Disponible a: <http://www.bjs.gov/>

Choi, N., Kulick, D. i Mayer, J. (1999). Financial exploitation of elders: analysis of risk factors based on county adult protective services data. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 10(3-4), 39-62, DOI: 10.1300/J084v10n03_03

Conrad, K. J., Iris, M., Ridings, J. W., Fairman, K. P., Rosen, A. i Wilber, K. H. (2011). Conceptual model and map of financial exploitation of older adults. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 23(4), 304-325. DOI: 10.1080/08946566.2011.584045

Deem, D. L. (2000). Notes from the field: Observations in working with the forgotten victims of personal financial crimes. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 12, 33-48. DOI: 10.1300/J084v12n02_05

DeLiema, B. S., Gassoumis, Z. D., Homeier, D. C. i Wilber, K. H. (2012). Determining prevalence and correlates of elder abuse using promotores: Low-income immigrant Latinos report high rates of abuse and neglect. *Journal of the American Geriatrics Society*, 60, 1333-1339. DOI: 10.1111/j.1532-5415.2012.04025.x

Garre-Olmo, J., Planas-Pujol, X., López-Pousa, S., Juvinya, D. i Vilalta-Franch, J. (2009). Prevalence and risk factors of suspected elder abuse subtypes in people aged 75 and older. *The American Geriatrics Society*, 57, 815–822. DOI: 10.1111/j.1532-5415.2009.02221.x

Gibson, S. C. i Qualls, S. H. (2012). A family systems perspective of elder financial abuse. *Generations*, 36(3), 26-29.

Golding, J. M., Hodell, E. C., Dunlap, E. E., Wasarhaley, N. E. i Keller, P. S. (2013). When a son steals money from his mother: Courtroom perceptions of elder financial exploitation. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 25 (2), 126-148. DOI: 10.1080/08946566.2013.751816

Gómez, L. A., Rodríguez, G. i Krug, E. (2007). Prevalencia y factores asociados a violencia familiar en adultos mayores de Ocozocoautla (Chiapas, México). *Revista Española de Geriatría y Gerontología*, 42(1), 27-34. DOI: 10.1016/S0211-139X(07)73518-7

Hall, R. C. W., Hall, R. C. W. i Chapman, M. J. (2005). Exploitation of the elderly: undue influence as a form of elder abuse. *Clinical Geriatrics*, 13(2), 28-36. DOI: 10.1016/j.reml.2013.02.001

Iborra I. (2008). *Maltrato de personas mayores en la familia en España*. Valencia: Fundación de la Comunitat Valenciana para el Estudio de la Violencia (Centro Reina Sofía).

Jackson, S. L. i Hafemeister, T. L. (2010). *Financial abuse of elderly people vs. other forms of elder abuse: Assessing their dynamics, risk factors and society's response*. University of Virginia. Disponible a: <http://www.ncjrs.gov/pdffiles1/nij/grants/233613.pdf>

König, J. i Leembruggen-Kallberg, E. (2006). Perspectives on elder abuse in Germany. *Educational Gerontology*, 32(1), 25-35. DOI: 10.1080/03601270500338591

Manthorpe, J., Samsi, K. i Rapaport, J. (2012). Responding to the financial abuse of people with dementia: a qualitative study of safeguarding experiences in England. *International Psychogeriatrics*, 24(9), 1454–1466. DOI: 10.1017/S1041610212000348

Melchiorre, M. G., Chiatti, C., Lamura, G., Torres-Gonzales, F., Stankunas, M., Lindert, J., Ioannidi-Kapolou, E., Barros, H., Macassa, G. i Soares, J. F. J. (2009). Social support, socio-economic status, health and abuse among older people in seven European countries. *PLoS ONE*, 8(1): e54856. doi:10.1371/journal.pone.0054856

Mukherjee, D. (2013). Financial exploitation of older adults in rural settings: A family perspective. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 25(5), 425-437. DOI: 10.1080/08946566.2012.751828

National Committee for the Prevention of Elder Abuse. Disponible a: <http://www.preventelderabuse.org>

Nerenberg, L. (1999). Culturally specific outreach in elder abuse. A: T. Tatara (Ed.), *Understanding elder abuse in minority populations* (p. 205-220). Philadelphia, Brunner/Mazel.

Payne, B. i Strasser, S. (2012). Financial exploitation of older persons in adult care settings: Comparisons to physical abuse and the justice system's response. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 24(3), 231-250. DOI: 10.1080/08946566.2011.653315

Pérez-Rojo, G., Izal, M., Montorio, I., Regato, P. i Espinosa, J. M. (2013). Prevalencia de malos tratos hacia personas mayores que viven en la comunidad en España. *Medicina Clínica*, 41 (12), 522-526. DOI: 10.1016/j.medcli.2012.09.048

Podnieks, E. (1992). National survey on abuse of elderly in Canada. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 4, 5-58. DOI: 10.1300/J084v04n01_02

Rabiner, D., O'Keeffe, J. i Brown, D. (2006). Financial exploitation of older persons. *Journal of Aging and Social Policy*, 18(2), 47-68. DOI: 10.1300/J031v18n02_04

Santos, C. M., Marchi, R. J. ., Martins, A. B., Hugo, F. N., Padilha, D. M. P. i Hilgert, J. B. (2012). The prevalence of elder abuse in the Porto Alegre metropolitan area. *Brazilian Oral Research*, 27(3), 197-202. DOI: 10.1590/S1806-83242013005000011

Ser've', A. 2009. More than wife abuse that has gone old: A conceptual model for violence against the aged in Canada and the US. *Journal of Comparative Family Studies*, 40(2), 279-292.

Sierra, R (1997). *Técnicas de investigación social: teorías y ejercicios*. Madrid, Paraninfo.

Stamatel, J. i Mastrocinque, J. (2011). Using national incident-based reporting system (NIBRS) data to understand financial exploitation of the elderly: A research note, victims and offenders. *An International Journal of Evidence-based Research, Policy and Practice*, 6(2), 117-136. DOI: 10.1080/15564886.2011.557321

Tatara, T. (1998). *The national elder abuse incidence study: Executive summary*. Nova York, Human Services Press.

Teaster, P., Otto, J., Dugar, T., Mediondo, M., Abner, E. i Cecil, K. (2007). *The 2004 survey of state Adult Protective Services: Abuse of adults 60 years of age and older*. Report to the National Center on Elder Abuse, Administration on Aging, Washington.

Wilber, K. H. i Reynolds, S. L. (1996). Introducing a framework for defining financial abuse of the elderly. *Journal of Elder Abuse and Neglect*, 8(2), 61–80. DOI: 10.1300/J084v08n02_06

World Health Organization (2002). *Abuse of the elderly*. Disponible a: http://www.who.int/violence_injury_prevention/violence/global_campaign/en/elderabusefacts.pdf

Autors

LYDIA SÁNCHEZ PRIETO

Cadis, 1984. Llicenciada en Psicologia per la Universitat de les Illes Balears (UIB). Experta en Intervenció en Qualitat de Vida de Gent Gran per la Universitat Nacional d'Educació a Distància. És psicòloga general sanitària. Treballa com a psicoterapeuta a l'Institut Clínic Manacor (Xarxa Assistencial Juaneda) des de 2010.

Ha treballat com a tècnica especialista de la Càtedra d'Atenció a la Dependència i Promoció de l'Autonomia Personal des de 2008 fins a 2013. Ha coordinat el Màster en Atenció a la Dependència i Gerontologia de la UIB. Ha tutoritzat i coordinat cursos d'actualització professional en aspectes bàsics de la legislació i valoració de la dependència, tant presencials com en línia. La seva línia principal de recerca és la violència de gènere en les dones grans. És secretaria de l'*Anuari de l'envelliment* de Illes Balears des de 2009.

MARINA BLASCO ESCANDELL

Palma, 1991. Graduada en Educació Social per la Universitat de les Illes Balears. Actualment cursa el Màster d'Intervenció Socioeducativa amb Menors i Família (MISO) a la Universitat de les Illes Balears. Ha fet el curs La Acción Comunitaria: Intervenciones Desde los Ámbitos de Salud, Educación y Servicios Sociales a la UNED. També ha fet el curs de Direcció de Temps i Lliure i Monitora de Temps Lliure a l'Institut de Formació Ramón Serra – Escola d'Esplai (IFRS - EE).

Ha acumulat més de set anys d'experiència en el món del lleure amb infants i adolescents treballant sota la pedagogia Jovent i també coordinant projectes educatius dirigits a aquest col·lectiu. Ha treballat en el projecte socioeducatiu Espai, joc i lleure de l'Ajuntament de Palma.

LLUÍS BALLESTER BRAGE

Santiago de Compostel·la. Doctor en Filosofia (UIB) i en Sociologia (UAB). Des de 1996 és professor de Mètodes d'Investigació Educativa a la Universitat de les Illes Balears (UIB). La seva experiència professional com a coordinador d'un centre comarcal de serveis socials (1986-1990) i com a responsable de la Unitat de Planificació i Estudis de l'Àrea de Benestar Social del Consell de Mallorca (1990-96), així com les investigacions que ha dut a terme des de 1984, s'han centrat en l'anàlisi de les necessitats socials i educatives (joves, persones

grans i altres sectors) i també en els mètodes d'investigació: panells Delphi, històries de vida, anàlisi de dades qualitatives (amb NVIVO-QSR). El curs 2002-2003 va compatibilitzar la seva tasca com a docent i investigador a la UIB amb la direcció de l'Agència de Qualitat Universitària de les Illes Balears (AQUIB). Entre març de 2007 i juliol de 2011 va ser director de l'Institut de Ciències de l'Educació de la UIB. El seu darrer llibre, publicat en 2012 amb el professor Antoni J. Colom, duu per títol: *Intervención sistémica en familias y organizaciones socioeducativas*.